

Raportul Media Pluralism Monitor 2016
Monitorizarea riscurilor pentru pluralismul media în UE și în
afara acesteia

Raport narativ: România

Autori: Marina Popescu, Adriana Mihai, Adina Marincea

Decembrie 2016

Cuprins

1. Despre proiect	3
2. Introducere	5
3. Rezultate din colectarea de date: evaluarea riscurilor pentru pluralismul media	6
3.1. Protecție de bază (34% - risc mediu)	7
3.2. Pluralismul pieței de media (64% - risc mediu)	10
3.3. Independența politică (65% - risc mediu)	13
3.4. Incluziunea socială (54% - risc mediu)	16
4. Concluzii	20
Anexa 1. Echipa de țară	25
Anexa 2. Grupul de experți	25
Anexa 3. Rezumatul întâlnirii stakeholderilor	25

1. Despre proiect

1.1. Prezentare generală a proiectului

Media Pluralism Monitor (MPM) este un instrument de cercetare care a fost proiectat pentru a identifica riscurile potențiale referitoare la pluralismul media din statele membre ale Uniunii Europene. Acest raport narativ a fost realizat în cadrul primei implementări pan-europene a MPM. Implementarea a fost derulată în 28 de state membre UE, Muntenegru și Turcia, cu sprijinul unui finanțări nerambursabile oferite de Uniunea Europeană Centrului pentru Pluralism Media și Libertate a Presei (CMPF) de la Institutul Universitar European.

1.2. Notă metodologică

CMPF a cooperat cu cercetători experimentați, independenți, de diferite naționalități, pentru a desfășura colectarea de date și pentru a redacta rapoartele narrative, cu excepția Maltei și Italiei, pentru care colectarea de date a fost efectuată la centru de către echipa CMPF. Cercetarea a avut la bază un chestionar standardizat și linii de îndrumare pertinente care au fost dezvoltate de CMPF. Colectarea de date s-a desfășurat între mai și octombrie 2016.

În România, CMPF a încheiat un parteneriat cu MRC - Median Research Centre, din București, care a desfășurat colectarea de date, a comentat variabilele din chestionar și a intervievat experți cu experiență relevantă în domeniu. Raportul a fost revizuit de personalul CMPF. Mai mult, pentru a asigura acuratețea și corectitudinea rezultatelor finale, un grup de experți de diverse naționalități din fiecare țară a revizuit răspunsurile la anumite întrebări evaluative particularizate (vezi Anexa 2 pentru lista de experți).

Pentru a cumula opiniile mai multor stakeholderi, echipa României a organizat o întâlnire pe 27 aprilie 2016, la sediul Reprezentanței Comisiei Europene în România. O prezentare a acestei întâlniri și un rezumat al punctelor principale din discuție sunt cuprinse în Anexa 3.

Riscurile referitoare la pluralismul media sunt examinate în patru arii tematice principale, care reprezintă principalele zone de risc pentru pluralismul media și libertatea presei: Protecție de Bază, Pluralismul Pieței, Independență Politică și Incluziune Socială. Rezultatele se bazează pe evaluarea a 20 de indicatori – cinci pentru fiecare arie tematică:

Protecție de Bază	Pluralismul Pieței	Independență Politică	Incluziune Socială
<i>Protejarea libertății de exprimare</i>	<i>Transparența patronatului mass-media</i>	<i>Politizarea controlului asupra canalelor media</i>	<i>Acces la mass-media pentru minorități</i>
<i>Protejarea dreptului la informare</i>	<i>Concentrarea patronatului mass-media (orizontal)</i>	<i>Autonomie editorială</i>	<i>Acces la mass-media pentru comunitățile locale / regionale și pentru presa comunitară</i>

<i>Profesia, standardele și protecția jurnalistică</i>	<i>Concentrarea trans-media a patronatului și încurajarea competitivității</i>	<i>Mass-media și procesul electoral democratic</i>	<i>Acces la mass-media pentru persoanele cu dizabilități</i>
<i>Independența și eficiența autorității din domeniul mass-media</i>	<i>Influența comercială și a patronatului asupra conținutului editorial</i>	<i>Reglementarea resurselor de către stat și sprijinul public pentru domeniul media</i>	<i>Acces la mass-media pentru femei</i>
<i>Acoperire generalizată a presei tradiționale și acces la internet</i>	<i>Viabilitatea mass-media</i>	<i>Independența guvernării și finanțării serviciilor publice de media</i>	<i>Competențe în domeniul media</i>

Rezultatele pentru fiecare zonă și indicator sunt prezentate pe o scară de la 0% la 100%. Valorile între 0% și 33% sunt considerate risc scăzut, de la 34% la 66% reprezintă risc mediu, în timp ce între 67% și 100% reprezintă risc ridicat. La nivelul indicatorilor, valorile de 0% au fost notate cu 3% iar valorile de 100% au fost notate cu 97% în mod implicit, pentru a evita evaluări extreme de tipul absență sau certitudine de risc¹.

¹ Pentru mai multe informații despre metodologia MPM, vezi raportul CMPF "Monitorizarea Pluralismului Mass-Media în Europa: Aplicarea Media Pluralism Monitor 2016 în EU-28, Muntenegru și Turcia", <http://monitor.cmpf.eu.eu/>

2. Introducere

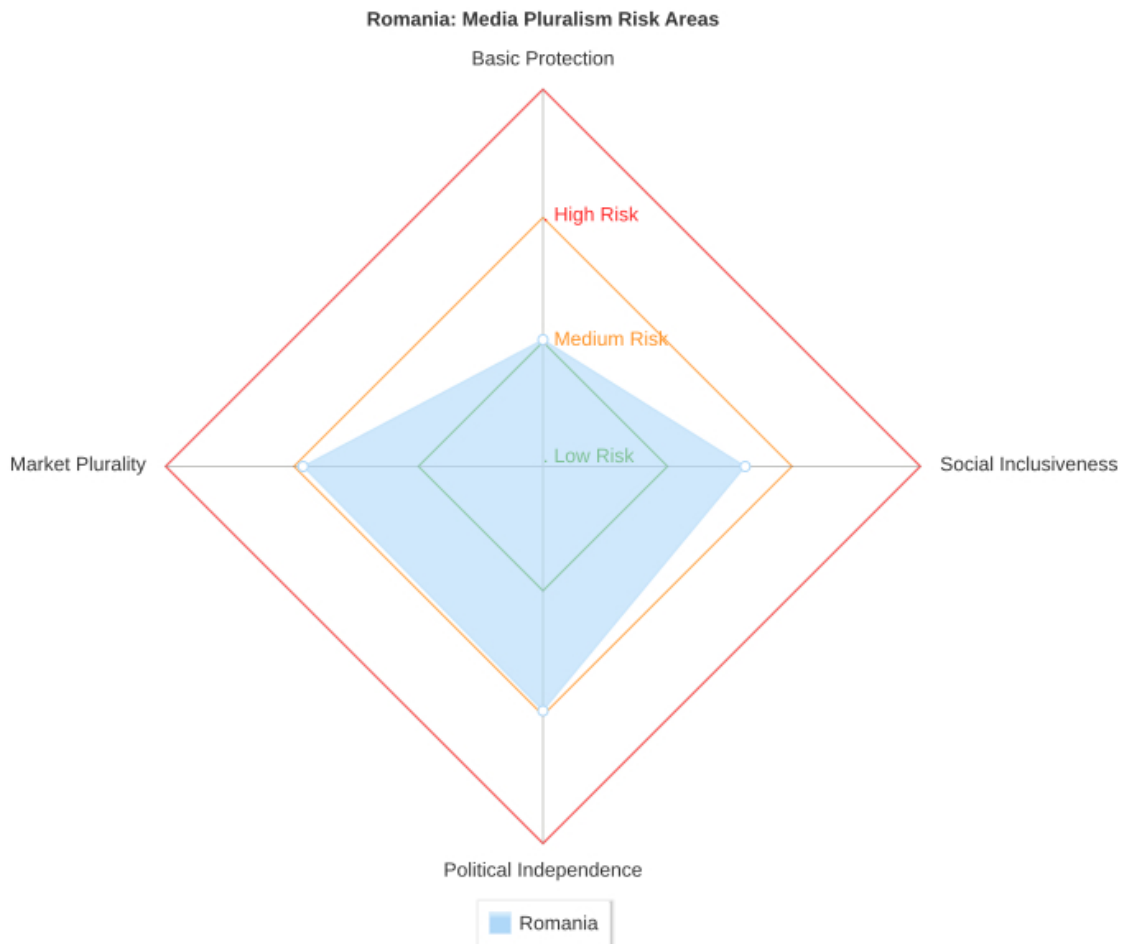
Fostă țară comunistă situată în Europa de sud-est și membră a UE din 2007, România are o populație de 20.121.641 (INS 2011), ceea ce o clasează a șaptea ca mărime în UE. Cu toate acestea, este a doua ca sărăcie din UE, cu un PIB per capita de 57% din media UE (2015, Eurostat), cu a doua cea mai mare proporție de populație cu risc de sărăcie și excluziune socială din UE (37,3%), cea mai mare incidență de sărăcie a persoanelor care muncesc (18,8%) și inegalitate semnificativă a veniturilor (34,7 - coeficientul Gini). Provocările structurale sunt dublate de o populație îmbătrânită, activare scăzută a pieței muncii în ciuda unui șomaj mai scăzut decât media UE și frecvență școlară scăzută. Scorurile de performanță educațională PISA sunt cu mult sub media OCDE, iar rata de abandon școlar este 19%, în comparație cu media UE de 11%. Mai mult, capacitatea statului este diminuată de acapararea puterii, un procent scăzut de instituții imparțiale, eficiență administrativă redusă și un sistem legislativ disfuncțional și anevoios.

Există un grad ridicat de polarizare politică în România, generată însă în mare măsură de aspecte simbolice. Competiția partidelor nu poate fi caracterizată ca programatică (Pop-Eleches, 2008), deoarece are un conținut ideologic scăzut și tinde să fie caracterizată pe de altă parte de demonizare, precum acuzații reciproce de corupție sau abuz de putere (Chiru, 2015). În ciuda acestei polarizări și a neîncrederii reciproce, care alimentează sciziunile și slaba încredere a cetățenilor în partidele politice și în sistem, din 1990 au fost practic încercate toate combinațiile de coaliții guvernamentale (Chiva, 2015).

Piața mass-media din România este dominată de televiziune, cu o creștere recentă a utilizării internetului și o scădere continuă în circulația ziarelor. Fără să vină ca o surpriză, având în vedere activarea scăzută a forței de muncă, nivelul ridicat de sărăcie și nivelul scăzut de educație, piața media din România a înregistrat cote de consum TV peste medie și un nivel scăzut de consum al ziarelor, de doar 13% (BRAT, 2015). Criza economică a adus o scădere drastică a veniturilor ziarelor, foarte dependente de publicitate și cu venituri limitate din abonamente și vânzări. Dezvoltarea rapidă a internetului și disponibilitatea de conținut gratuit face cu atât mai dificilă supraviețuirea unor publicații cu tradiție într-o țară în care oamenii nu au deprinderea de a citi și a plăti pentru știri. Ziarul ne-tabloid cu cele mai mari vânzări din România (un ziar de sport, *Gazeta Sporturilor*), vinde mai puține exemplare decât ziarul elitist recent închis din Ungaria (*Népszabadság*), în condițiile în care populația Ungariei este mai mică de jumătate din cea a României. Piața de print din România reprezintă doar 5% din întreaga piață de media, în comparație cu 28% în Ungaria sau 21% în Republica Cehă (Media Fact Book, 2016). Piața de televiziune este dominată de postul comercial PRO TV (Rating 4,3%, cotă de piață 19,3%), urmat de Antena 1 (Rating 3,2%, cotă de piață 14,5%), Kanal D (Rating 1,6%, cotă de piață 7,2%) și canalul de știri Antena 3 (Rating 0,8%, cotă de piață 3,8%). Postul public de televiziune, TVR, are o cotă de piață foarte scăzută (Rating 0,4%, cotă de piață 1,98% pentru TVR1, conform Media Fact Book 2016) și datorie către stat foarte ridicată, de aproape 700 milioane lei (150 milioane euro).

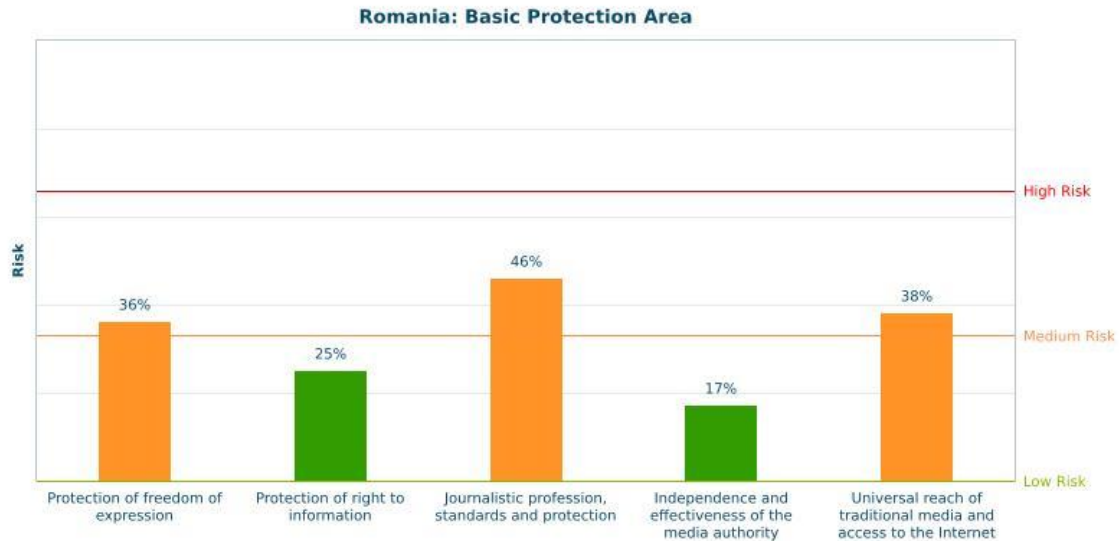
3. Rezultate din colectarea de date: evaluarea riscurilor pentru pluralismul media

Având în vedere contextul național descris mai-sus, această evaluare a pluralismului media din România indică nivelul cel mai ridicat de risc în zonele **Pluralismului Pieței și Independenței Politice**, mai specific cu privire la indicatorii privind *independența guvernării și finanțării serviciilor publice de media, politizarea controlului asupra canalelor media și autonomia editorială*, urmate de riscuri ridicate de *influență comercială și a patronatului asupra conținutului editorial și concentrarea patronatului în domeniul media*.

3.1. Protecție de bază (34% - risc mediu)

Indicatorii privind Protecția de Bază reprezintă fundamentul de reglementare al domeniului media în orice democrație contemporană. Aceștia măsoară o serie de arii potențiale de risc: existența și eficiența implementării unor garanții de reglementare pentru libertatea de exprimare și dreptul la informare; statutul jurnaliștilor în fiecare țară, inclusiv protejarea lor și abilitatea acestora de a profesa; independența și eficiența organismelor naționale de reglementare care au competența să legifereze domeniul media; și acoperirea generală a presei tradiționale și accesul la internet.

Prevederile legale din România privind problemele legate de protecția de bază pentru sectorul media oferă un cadru destul de solid. Practicile inconsecvente și implementarea acestor prevederi sunt cele care conduc la posibile riscuri în acest domeniu. Aceasta se datorează în mare măsură problemelor structurale ale instituțiilor de stat românești (sistemul judiciar, capacitatea administrativă) și contextului socio-economic. Problemele legate de **profesia de jurnalist, standarde și protecție**, evaluate ca risc mediu (46%), reprezintă cel mai ridicat risc din categoria "Protecție de Bază."²

Indicatorul privind **protecția libertății de exprimare** înregistrează un risc mediu (36%). Libertatea de exprimare este recunoscută în Constituția României și în Codul civil, iar România a ratificat atât Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, cât și Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Restricțiile cu privire la libertatea de exprimare sunt clar definite prin lege, urmărind obiectivele legitime în conformitate cu CEDO. Defăimarea este decriminalizată, dar limitările referitoare la libertatea de exprimare sunt stipulate în Codul civil, protejând dreptul persoanei la demnitate, onoare, intimitate, personalitate și dreptul la propria imagine.

² De reținut că formatul măsurătorilor actuale poate denatura amploarea problemei motiv pentru care rezultatul nu ar trebui interpretat ca o îmbunătățire a situației din raportul din 2015.

Dreptul la informare este recunoscut în Constituția României, precum și în Legea 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public. Cu toate acestea, studiile de lungă durată și practicile judiciare inconsecvente reduc eficiența mecanismelor de apel pentru negarea accesului la informații. Chiar dacă Ministerul pentru Consultare Publică și Dialog Civic a introdus o listă obligatorie și standardizată a datelor publice care trebuie afișate pe site-urile instituțiilor, măsurile luate pentru a îmbunătăți răspunsul autorităților publice la solicitările de informații sunt insuficiente fără un răspuns judiciar adecvat la încălcările dispozițiilor legale. Prin urmare, indicatorul privind **Protecția dreptului la informație** înregistrează un risc scăzut, însă atinge un procent destul de ridicat, de 25%.

În mod similar, legislația privind autoritatea de reglementare în mass-media (Consiliul Național al Audiovizualului - CNA) stipulează prevederi adecvate referitor la procedurile și competențele de investire. Cu toate acestea, deși **independența și eficiența autorității mass-media** se află la un nivel scăzut de risc (23%), autoritatea nu este cu adevărat eficientă în misiunea sa. Acest lucru se datorează parțial faptului că interacțiunea sa cu o justiție înceată duce la o implementare întârziată a deciziilor și parțial din cauza lipsei de profesionalism a membrilor consiliului, care acționează mai degrabă ca susținători ai unor interese mărunte - și ocazional personale - decât ca garanți ai legii.³ Actualul președinte al CNA este anchetat pentru corupție și abuz de putere, dar, întrucât nu există prevederi pentru consiliu să o concedieze, există pericolul ca o schimbare legală pe termen scurt, care vizează eliminarea ei, să pună în pericol independența instituțională pe termen lung.⁴⁵

Există provocări semnificative pentru **protecția profesiei de jurnalist**, care, la un risc mediu (45%), reprezintă o amenințare gravă la adresa pluralismului media. Protejarea surselor este garantată de lege și nu este contestată de elitele politice prin mijloace formale; nici nu au existat cazuri recente de abateri. Cu toate acestea, există reclamații privind presiuni exercitate pentru dezvăluirea surselor, precum și amenințări la adresa securității digitale și fizice a jurnaliștilor (CJI 2016, FreeEx 2016, IREX 2015, Tolontan 2014, 2016). Deși accesul la profesie nu este restricționat din punct de vedere legal, situația pieței, precum și lipsa garanțiilor independenței editoriale și a normelor profesionale pot fi considerate posibile obstacole în calea accesului la profesie (Örnebring 2013). Retenția este o altă problemă, deoarece există limitări grave în practicarea jurnalismului (Bajomi-Lázár 2012, Štětka 2013, Obae 2015). Statutul profesional, independența și integritatea jurnaliștilor sunt amenințate atât direct, prin cenzurarea conținutului editorial, presiune și intimidare din partea angajatorilor, a figurilor politice și a autorităților publice, cât și indirect prin contracte precare și întârzieri în primirea salariilor (Raport CJI 2016, EMSS 2013).

³ Dorina Rusu, membru al Consiliului, confirmă eficiența slabă a CNA și problemele interne, furnizând un exemplu în care, deși mai mulți radiodifuzori au comis aceeași încălcare a legii în prezentarea tragediei din Colectiv din 2015, doar unul dintre aceștia a fost penalizat.

⁴ Mărturiile din cadrul procesului președintelui CNA, Laura Georgescu, dezvăluie, de asemenea, potențialul abuz de putere și amestecul în procesul de luare a deciziilor legislative: <http://www.paginademedia.ro/2017/01/procesul-laura-georgescu-martor-mi-a-spus-sa-trec-date-nereale-la-reclamatii-m-a-amenintat-ca-ma-muta-la-monitorizare-tintele-antena-3-nasul-tv-si-estrada>

⁵ Vezi scrisoarea deschisă adresată președintelui Klaus Iohannis de către ONG-urile ActiveWatch, Centrul pentru Jurnalism Independent și Convenția Organizațiilor de Media privind riscurile ridicate prin introducerea unei dispoziții legale prin care, prin respingerea parlamentară a raportului anual al CNA, președintele instituției este, de asemenea, demis. Acest lucru lasă loc, potrivit scrisorii, pentru concedierile arbitrare și abuzive.

Srijinul din partea organizațiilor profesionale și a sindicatelor este limitat, acțiunile de reprezentare activă și susținere legală a jurnaliștilor (în special în afara serviciilor publice de media) fiind puține sau inexistente. Nu există un *Cod de etică* agreat la nivelul presei care să includă mecanisme de aplicare și sancționare și a cărui respectare să fie obligatorie.⁶⁷ Există diverse asociații de jurnaliști, dar niciuna dintre acestea nu este reprezentativă pentru întreaga branșă iar majoritatea jurnaliștilor nu aparțin activ sau măcar formal unei asociații profesionale bazate pe atragerea de membri înregistrați (Romania country report MDCEE, Örnebring 2013). Cele mai multe demersuri în sprijinul protecției profesiei jurnalistice vin din partea ONG-urilor cu o activitate recunoscută și susținută, dar care în general nu au un număr semnificativ de membri sau sprijin din partea organizațiilor mari de media. Acest tipar ține de nivelul scăzut de încredere și mobilizare civică din România, care afectează practic toate sferele societății (Zmerli & Van der Meer 2017) și este accentuat de situația deosebit de precară a jurnaliștilor, având în vedere că aceștia se confruntă cu presiuni și cerințe ridicate în activitatea lor, fără a avea stabilitatea locului de muncă.

Situația sumbră cu privire la standardele și protecția jurnalismului, și îndeosebi a bazelor sale structurale (economice și care țin de reglementare) cresc probabilitatea extinderii impactului negativ și asupra altor domenii conexe, prin riscuri de influență comercială și din partea patronatului și de control politic.

Există de asemenea un risc mediu în ceea ce privește **acoperirea generală a presei tradiționale și accesul la internet** (38%). Deși accesul la serviciile publice de media este garantat prin lege, procentul populației acoperite de semnal, deși mult mai ridicat decât în anii '90, este încă mai scăzut decât în două treimi din statele membre UE: 97% pentru toate canalele televiziunii publice și 98% pentru posturile radio. Astfel, conform evaluării, acestea reprezintă un risc ridicat, respectiv mediu. În același timp, digitalizarea a fost întârziată, 10% dintre gospodăriile fiind expuse riscului de a nu avea acces la transmisiile digitale.⁸

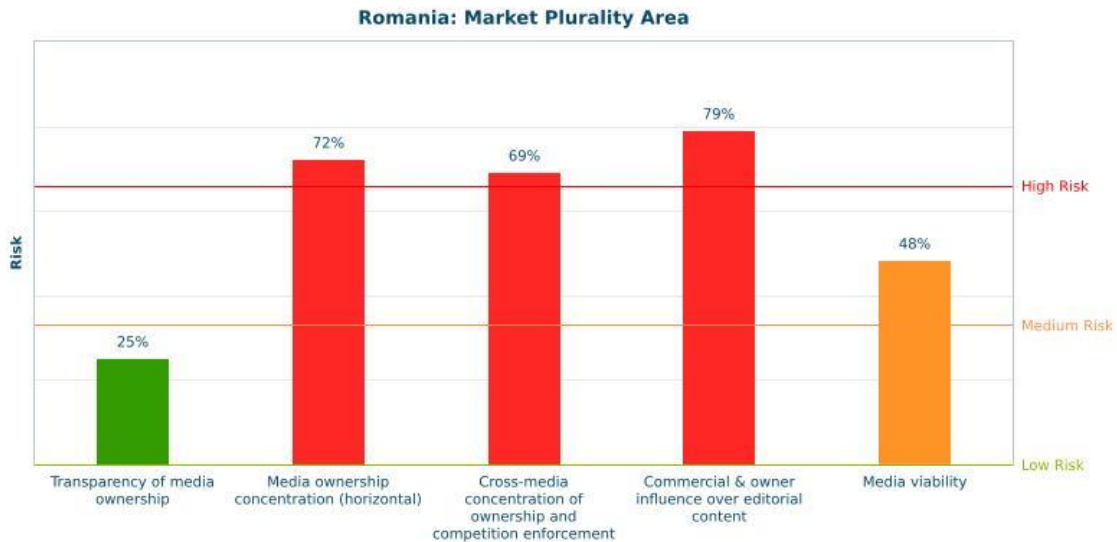
⁶ După cum a menționat Ioana Avădani, "Grupul pentru Bune Practici Jurnalistice nu este funcțional, iar Clubul Român de Presă este inert (nu a mai adoptat o poziție publică de ani de zile)."

⁷ Codurile au fost create de COM – Convenția Organizațiilor de Media, o organizație umbrelă care numără aproximativ 30 de ONG-uri cu programe în domeniul media, conduse în principal de ActiveWatch și Centrul pentru Jurnalism Independent, și de CRP – Clubul Român de Presă, prima asociație profesională din domeniul jurnalistic, care reprezintă mai multe canale media (24 membri, publisheri și radiodifuzori) decât jurnaliști individuali (doar 20 de membri). Organizațiile individuale au de asemenea coduri de conduită sau de etică dar, cu excepția serviciilor publice de media, acestea nu au proceduri clare pentru a le implementa și managementul poate interveni chiar abuziv.

⁸ vezi Vasilache, 2015; RADIOCOM, 2016.

3.2. Pluralismul pieței (64% - risc mediu)

Indicatorii referitori la Pluralismul Pieței vizează existența și eficiența implementării prevederilor pentru transparență și dezvăluire a patronatului media. În plus, aceștia evaluează existența și eficiența garanțiilor de reglementare pentru a preveni concentrarea orizontală și trans-media a patronatului și rolul încurajării concurenței și controlului ajutorului de stat în protejarea pluralismului media. Mai mult, încearcă să evalueze viabilitatea pieței media analizate, precum și dacă și în ce măsură forțele comerciale, inclusiv patronatul media și agențiile de publicitate, influențează luarea deciziilor editoriale.

O serie de ambiguități legale de reglementare a patronatului media conduc la riscuri considerabile pentru pluralismul pieței. Având în vedere că informațiile despre patronat sunt puse la dispoziție de autoritățile publice, dar se poate ca numele individuale să fie ascunse în spatele unui lung lanț de companii, posibil neînregistrate în România, **transparența patronatului media** înregistrează un risc mediu (50%). Există riscuri ridicate generate de lipsa unei legislații adecvate cu privire la domeniul **concentrării patronatului media** (72%) și în special **concentrarea trans-media a patronatului și încurajarea competitivității** (69%). **Influența comercială și din partea patronatului asupra conținutului editorial** generează un risc și mai ridicat (79%), datorat parțial ineficienței normelor neobligatorii auto-reglementate, într-un context de vulnerabilitate economică a sectorului media, ceea ce contribuie de asemenea la evaluarea de risc mediu a indicatorilor pentru **viabilitate media** (48%).

Deși informațiile asupra patronatului media deținute de autoritățile publice pot fi accesate de publicul larg, cadrul legislativ împiedică transparența totală privind patronii *de facto* din domeniul media. Legea Audiovizualului impune un regim special pentru companiile pe acțiuni care dețin licențe pentru audiovizual, obligându-le să dețină doar acțiuni nominative. Cu toate acestea, companiile care fac presă scrisă, în print sau online, trebuie să respecte doar legislația aplicată companiilor comerciale în general, care permite companiilor pe acțiuni să dețină atât acțiuni nominative, cât și la purtător. Aceasta permite patronilor din presa scrisă să dețină acțiuni fără ca identitatea lor să fie

dezvăluită autorităților publice, îngreunând posibilitatea de a identifica gradul de control pe care anumite persoane fizice sau juridice îl au efectiv asupra pieței de media.

În timp ce legislația audiovizualului conține praguri menite să împiedice un grad înalt de concentrare orizontală a patronatului în rândul radiodifuzorilor, nu există o reglementare specifică mass-mediei pentru patronatul media de print și online, nici o legislație privind patronatul trans-media.⁹ Toate acestea se supun doar mai generalei Legi a Concurenței, care reglementează doar pozițiile dominante pe piață dintr-o perspectivă economică, și nu din perspectiva influenței asupra opiniei publice. Prevederile legale și soluțiile oferite nu sunt suficiente pentru a asigura o concentrație echilibrată a segmentării pe piața de media.

Sistemul de raportare financiară pentru companiile din România nu necesită o separare a veniturilor în funcție de sectorul de activitate, făcând imposibilă stabilirea unei cote de piață relevante pentru companiile din domeniul media. O gamă largă de servicii poate fi furnizată de o singură companie de media care are în proprietate stații radio sau de televiziune, ziare sau conținut de internet, la care pot fi adăugate sisteme de comunicare și infrastructură, așa cum este cazul Orange, Telekom, RCS&RDS sau UPC. Acest lucru ridică probleme serioase în identificarea pozițiilor dominante și a concentrării patronatului majoritar pe piața de media.

Mai mult, lipsa datelor privind veniturile specifice acestui sector afectează evaluarea corectă a viabilității media. Ziarele, cu precădere, sunt marcate de cazuri de insolvență și de datorii ridicate; o creștere modestă a veniturilor digitale și câteva noi surse alternative de venit, neînsemnate și slab dezvoltate, nu pot compensa pentru scăderea veniturilor din publicitatea în print (Centrul pentru Jurnalism Independent 2016; ActiveWatch 2016).

Concentrarea audienței în **sectorul mass-media audiovizuale** este 56%, incluzând cota de audiență a celor patru trusturi de media din audiovizual: Intact Media Group, ProTV SRL/CME Media Enterprises, Dogan Media International SA și Ridzone Computers SRL. În mod similar, concentrarea audienței în **pieța de radio** este 57%, compusă din cotele de audiență ale celor patru proprietari de radio: Societatea Română de Radiodifuziune, A. G. Radio Holding, Grupul Media Camina-Intact Media Group și Lagardere Active International. Concentrarea de audiență pentru primii patru publisheri din **sectorul de ziare** este 88% (Adevărul Holding, Ringier Romania, Intact Media Group și Patriarhia Română) iar pentru **pieța furnizorilor de conținut web** 69% (Ringier Romania, Adevărul Holding, ProTV SRL și Realitatea Media SA).

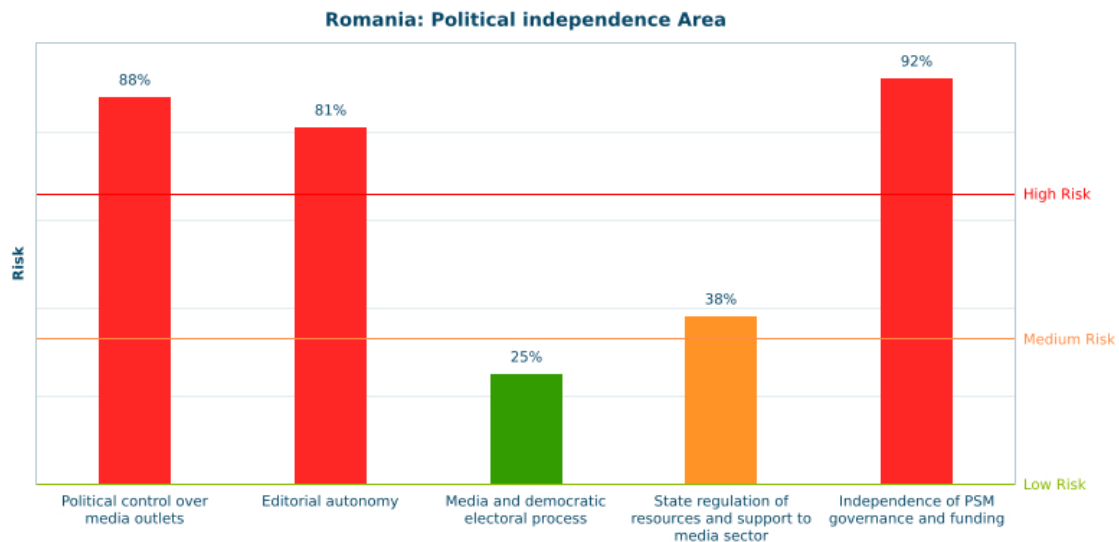
Influența comercială și a patronatului asupra conținutului editorial este înlesnită de situația economică precară și de lipsa garanțiilor pentru independența editorială pe care le-am menționat anterior. Nu există mecanisme obligatorii de auto-reglementare și nici autorități de control care să poată interzice sau sancționa influența comercială asupra deciziilor privitoare la conținutul editorial sau la numirea redactorilor șefi. Practica anilor

⁹ Vezi de asemenea în raportul *Mapping Digital Media: Romania* <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-romania-20130605.pdf>; patronatul nereglementat trans-media poate conduce la situații problematice în care companiile de cablu care sunt emițători de semnal sau operatorii de telecom devin și radiodifuzori și dețin licențe de audiovizual. Aceeași situație se aplică și în cazul companiilor de publicitate care dețin publicații.

'90, care punea obținerea de sponsorizări și contracte de publicitate în sarcina jurnaliștilor, este acum interzisă, existând incompatibilități legale clar stabilite în această privință. Se cere ca toate reclamele și advertorialele să fie explicit marcate, fiind sancționate până în prezent mai multe încălcări ale acestor prevederi. Cu toate acestea, organizațiile media sau jurnaliștii nu sunt în niciun fel trași la răspundere dacă nu respectă principiile independenței editoriale prevăzute în codurile etice, de vreme ce nu există un mecanism clar de punere în vigoare a acestora și niciunul dintre coduri nu este obligatoriu sub o formă sau alta. În practică, acest lucru lasă loc pentru compromisuri sistematice în ceea ce privește sponsorizarea și publicitatea, auto-cenzura și deciziile editoriale părtinitoare, în favoarea intereselor patronatului.

3.3. Independența politică (65% - risc mediu)

Indicatorii cu privire la Independența politică evaluează existența și eficiența garanțiilor împotriva părtinirii politice și a controlului politic asupra canalelor media, agențiilor de știri și a rețelelor de distribuție. Aceștia vizează de asemenea existența și eficiența măsurilor de auto-reglementare în asigurarea independenței editoriale. Mai mult, urmăresc să evalueze influența statului (și, mai general, a puterii politice) asupra funcționării pieței de media și a independenței serviciilor publice de media.

Lipsa independenței politice reprezintă cea mai semnificativă amenințare pentru pluralismul media din România. Aceasta provine atât din cadrul legislativ, cât și din practica reală, coroborate cu factori structurali precum disfuncțiile pieței de media, polarizarea politică ridicată și imparțialitatea scăzută a instituțiilor de stat. Trei indicatori au un nivel de risc peste 80%: **Control politic asupra canalelor media (88%), Autonomie editorială (81%) și Independența guvernării și finanțării serviciilor publice de media (92%).** Dintre toți indicatorii, acesta este domeniul cu cele mai mari valori, mai exact cele mai ridicate riscuri, precum și cu cea mai mare concentrare a indicatorilor cu risc ridicat. Deși există o evaluare de risc scăzut cu privire la **Media și procesele electorale democratice (25%)** și un nivel mediu în ceea ce privește **Reglementarea resurselor de către stat și sprijin pentru sectorul media (38%),** cele trei valori de risc ridicat identificate au potențialul de a influența negativ pe celelalte două, chiar dacă momentan nu a fost detectat un efect de extindere semnificativ în această evaluare, cu măsurătorile specifice utilizate în prezentul studiu.

Riscurile de **control politic** sunt evaluate de asemenea ca fiind ridicate (88%) deoarece partidele, grupurile partizane sau politicienii pot fi proprietari ai tuturor tipurilor de mass-media (audiovizual, radio, ziare, online). Nu există reguli specifice privind conflictul de interese sau incompatibilitatea între activitățile politice și patronatul media. Această situație legală prezintă un risc în sine, întrucât permite interferența directă a actorilor politici în presă. Practica de a deține canale media este deosebit de tentantă în contextul

unei piețe media disfuncționale, unde doar câteva trusturi/canale media sunt profitabile, dovedindu-se însă valoroase pentru alte scopuri, cum ar fi, de exemplu, să servească drept instrumente în competiția politică și economică. Cel mai recent astfel de caz este cel al canalului de televiziune de știri România TV, care este deținut de Sebastian Ghiță, un fost deputat și membru al Comisiei parlamentare pentru supravegherea activității serviciilor secrete. Ghiță este un om de afaceri prosper, ale cărui companii au încheiat o serie de contracte controversate cu autoritățile statului și care se presupune că ar avea legături cu serviciile secrete. El este în prezent anchetat pentru corupție. În campania electorală parlamentară din 2016, și-a utilizat postul de televiziune pentru a sprijini în mod ostentativ partidul său naționalist, un grup desprins din PSD (Partidul Social Democrat), și pentru a lansa atacuri denigratoare la adresa oponentilor partidului. El a utilizat de asemenea canalul TV pentru vendete personale, în timp ce fugise din țară pentru a se sustrage de la aplicarea legii (ActiveWatch, 2016; News.ro, 2016).

Posibilitatea controlului politic asupra presei este crescută de faptul că politicienilor li se permite să dețină canale media direct sau indirect (prin membrii familiei) și chiar fac acest lucru. Lipsa garanțiilor privind autonomia editorială, așa cum am menționat anterior, este cea care schimbă rezultatul negativ de la simpla părtinire politică (chiar și cea care nu este dovedită în fapt), la control politic prin interferența patronatului în **conținutul editorial**.¹⁰ Există numeroase rapoarte despre jurnaliști care au fost supuși la presiuni și amenințați cu privire la alegerea subiectelor și a abordării, despre concedieri ale jurnaliștilor și redactorilor care au ieșit din liniile trasate, precum și despre utilizarea companiilor media ca atuuri în negocierea înțelegerilor politice (Martin și Ulmanu, 2016; CJI 2016; ActiveWatch, 2016).

Riscuri mai scăzute sunt înregistrate cu privire la **Mass-media și procesele electorale democratice** (25%), un indicator care reflectă în principal reglementarea accesului și acoperirii media în campaniile electorale. Ca urmare a atenției publice sporite acordate acestei tematici, ea beneficiază de prevederi mai puternice și mai clare, care se referă și la implementare și responsabilități instituționale (Popescu și Soare, 2014).

Reglementarea resurselor de către stat și sprijinul pentru sectorul media prezintă un risc mediu (38%). Atât cadrul legislativ privind alocarea frecvențelor, cât și implementarea acestuia sunt în vigoare și nu există subvenții de stat directe sau indirecte pentru sectorul media privat. Conform măsurătorilor din acest studiu, riscul provine de la publicitatea de stat deoarece, în pofida cerințelor legale de transparență, în realitate este practic imposibil să se colecteze informație la un nivel suficient de segmentat pentru a verifica fie importanța publicității de stat pentru bugetul canalelor media, fie proporționalitatea distribuției publicității de stat în funcție de cota de audiență sau profilul de audiență (Popescu, Marincea, Gubernat, Lupea & Bodea, 2015, Centrul pentru Jurnalism Independent, 2015). Lipsa alocării discreționare a subvențiilor reflectă de fapt lipsa oricăror subvenții pentru presa independentă de afaceri publice. O astfel de alegere strategică nu poate fi văzută a priori ca un risc pentru pluralismul media, de

¹⁰ Practica de control asupra conținutului este dificil de măsurat (în comparație cu simpla părtinire partizană) și există variații pentru măsura în care părtinirea este rezultatul presiunii sau al opțiunii jurnalistice. Chiar și în cadrul renumitului imperiu media al familiei Voiculescu, Gazeta Sporturilor și blogul de interes general al lui Cătălin Tolontan, redactorul său șef, au criticat activitățile proprietarului, ale familiei sale și ale organizației sale politice, inclusiv prin journalism de investigație. Aceasta este o independență asupra căreia s-a căzut de acord în mod explicit, fiind susținută de profitabilitatea acestor canale media (conform redactorului șef, vezi Obae, 2015).

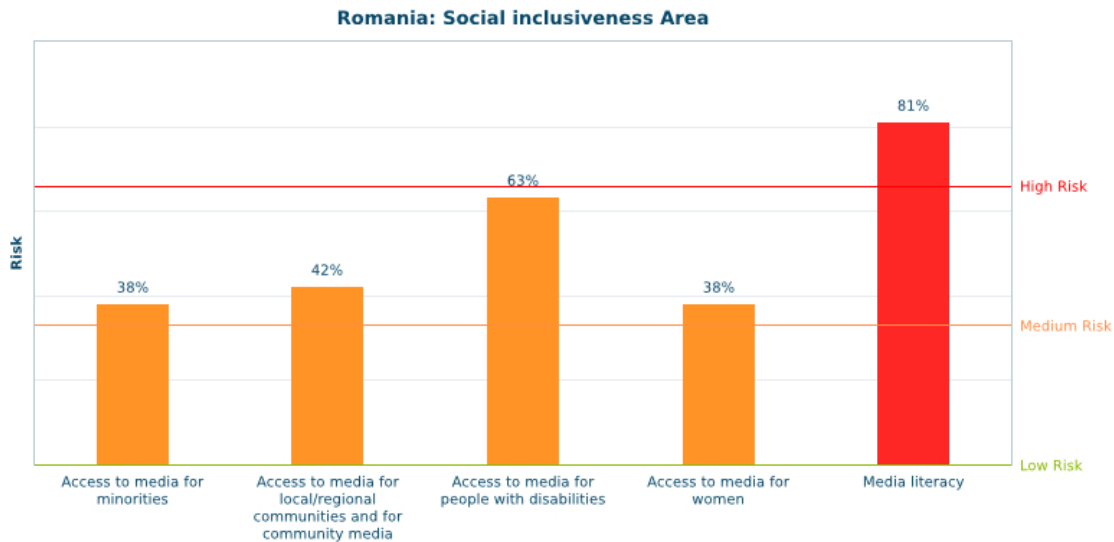
vreme ce poate reflecta o poziție ideologică sau un punct de vedere față de rolul statului. Poate fi considerată un risc dacă reflectă o retragere a statului ca instituție imparțială, al cărei scop este de a sprijini libertatea de exprimare și accesul la informație. Aceasta este o interpretare plauzibilă în cazul României (vezi Introducere), dacă luăm în calcul și accesul general scăzut la mass-media, coroborat cu încercările eșuate de a face funcțional un serviciu public mass-media independent, acesta din urmă înregistrând cea mai ridicată cotă de risc din întreaga evaluare (92%).¹¹

La fel ca în majoritatea țărilor post-comuniste, serviciile publice de media din România se confruntă cu probleme de independență politică. În cazul României, prevederile legislative specifice privitoare la demiteri și control parlamentar sunt incompatibile cu promovarea independenței. Consiliului de Administrație și Președintele acestuia, care are și funcția de Director General, au un mandat de cinci ani, dar demiterea lor poate fi declanșată de respingerea raportului anual de către Parlament, fără vreo evaluare a performanțelor activității depuse. Lipsa de obiective stabilite la începutul unui mandat de director și a unei evaluări pertinente a rapoartelor anuale bazată pe criterii de evaluare a performanțelor impuse de misiunea publică a instituției, face ca acceptarea sau respingerea raportului anual să depindă exclusiv de sprijinul politic (de moment) (OpenPolitics.ro, 2016; Popescu și Bodea, 2016). Nici taxa radio-TV nu s-a dovedit o garanție eficientă pentru independența sau siguranța financiară a serviciilor publice de media, deoarece era stabilită unilateral de guvern și nu a mai fost indexată din 2004. Acest cerc vicios al slăbiciunii instituționale și al supravegherii disfuncționale a contribuit la o audiență în scădere și la o datorie tot mai semnificativă a televiziunii publice române (OpenPolitics.ro, 2016). În acest context și justificată ca o modalitate de a asigura un nivel adecvat de finanțare pentru serviciile publice de media, legislația aprobată la sfârșitul lui 2016 a înlocuit taxa radio-TV cu finanțare guvernamentală directă, începând din 2017. În timp ce interpretările trecerii de la taxa radio-TV la finanțarea guvernamentală directă diferă în funcție de partizanat, este dificil de spus în ce măsură aceasta poate fi considerată un factor predominant negativ, încă un cui în sicriul serviciilor publice de media, având în vedere deficiențele status-quo-ului anterior. Cu toate acestea, putem spune că sporirea independenței serviciilor publice de media și a angajamentului față de interesul public necesită îmbunătățiri ale legislației actuale privind principalele puncte slabe (demiterea și supravegherea), precum și adoptarea unui mecanism clar și transparent de alocare guvernamentală a finanțării pentru aceste servicii, inclusiv a unui rol garantat legal pentru serviciile publice de media de a-și alinia nevoile în conformitate cu obiectivele.

¹¹ Creșterea riscului față de anul precedent nu arată o deteriorare a situației, ci este cauzată de simplificarea codificării indicatorului prin eliminarea opțiunii de risc mediu la unele întrebări și prin recomandarea acordării unui scor negativ la procedurile de numire în funcție, în pofida alinierii lor la criteriile care sunt de obicei considerate a conduce spre independență (Hanretty 2011). Pentru o analiză alternativă consultă <http://tvr.openpolitics.ro/>.

3.4. Incluziunea socială (54% - risc mediu)

Indicatorii de Incluziune socială se referă la accesul diferitelor grupuri din societate la mass-media. Indicatorii evaluează mecanismele de protecție la nivel de reglementare și politici publice pentru presa comunitară și pentru accesul la mass-media al minorităților, comunităților locale și regionale, femeilor și persoanelor cu dizabilități. Pe lângă accesul la mass-media pentru diferite grupuri specifice, este important și contextul competențelor media pentru situația pluralismului media. Prin urmare, aria de incluziune socială examinează de asemenea mediul de competențe media la nivel național, precum și competențele digitale ale populației în general.

Indicatorii de incluziune socială au fost în general evaluați ca având un risc mediu. **Accesul la mass-media pentru minorități** înregistrează un risc mediu (38%). Politicile conexe și prevederile legale privind accesul minorităților etnice sunt în general implementate și sunt destul de bine dezvoltate. Cu toate acestea, variabilele acestui indicator nu reușesc să surprindă pe deplin riscul inerent cauzat de caracteristicile societale, cum ar fi acceptabilitatea socială a prejudecăților și, prin urmare, problemele reprezentării și recunoașterii minorităților. **Accesul la mass-media pentru femei** ridică același nivel de risc (38%). Dezechilibrele legate de gen sunt vizibile atât în conținutul știrilor, cât și în funcțiile de conducere din cadrul serviciilor publice de media, femeile fiind încă sub-reprezentate, singurul domeniu unde numărul femeilor îl depășește pe cel al bărbaților fiind ca reporteri de știri. Riscuri ușor mai ridicate apar cu privire la **accesul la mass-media pentru persoanele cu dizabilități** (nivelul indicatorului: 63%), unde actuala legislație încă are curențe iar implementarea actualelor prevederi, cum ar fi utilizarea traducerii prin limbajul semnelor sau subtitrarea sincronizată, prezintă dificultăți tehnice și financiare pentru radiodifuzori. Indicatorul **Acces la mass-media pentru comunitățile locale/regionale și pentru presa comunitară** înregistrează un risc mediu (42%), în mare măsură deoarece presa comunitară nu este definită și reglementată în mod adecvat. Indicatorul legat de **Competență media** înregistrează un risc ridicat (81%). Competențele media se confruntă cu dificultăți structurale datorate pe de o parte

lipsei de politici coerente¹², și pe de alta accesului limitat la internet și la competențele digitale.

Per ansamblu, serviciile publice de media au o politică bună cu privire la accesul la timp de antenă pentru grupurile de minorități și o incluziune relativ bună a acestora în programele de radio și televiziune, deși în unele cazuri este disproporționată față de dimensiunea reală a anumitor grupuri de minorități, în special cele de etnie romă, sub-reprezentate. O reprezentare mai echilibrată a minorităților din România în sectorul mass-media nu depinde doar de politica și practica serviciilor publice de media, ci și de mobilizarea grupurilor minoritare și a jurnaliștilor din aceste grupuri, după cum a subliniat expertul Marius Cosmeanu.¹³ Grupurile minoritare se confruntă cu probleme legate de portretizare, conștientizare a drepturilor (inclusiv dreptul de a cere timp de antenă în cadrul serviciilor publice de media) și de coeziune, fapt care continuă să adâncească inechitățile existente. Una dintre consecințele vizibile în sfera media este accesul mai bun și timpul de antenă disproporționat sau numărul mai mare de publicații pentru grupurile mai mobilizate și mai mic pentru cele mai marginalizate (de exemplu, romii). Ca și reprezentarea parlamentară a minorităților (Birch *et al.*, 2003), programele serviciilor publice de media dedicate minorităților etnice ar putea fi doar un mecanism simbolic de fațadă, cât timp nu există o reprezentare mai diversă în mass-media a acestor grupuri, care trece dincolo de stereotipuri. O astfel de schimbare în acoperirea media care vizează minoritățile și în accesul acestora la programele mainstream este deosebit de necesară luând în considerare nivelul ridicat de prejudecăți și stereotipuri din societatea românească (Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței 2014, TNS & Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării 2015, Chilin și Lup 2016).

Accesul la mass-media pentru comunitățile locale/regionale este garantat prin prevederi must-carry. Deși este posibil din punct de vedere legal ca organizațiile non-profit să dețină licențe și produse media, lipsa consecvenței în definirea presei comunitare în România conduce la o listă mixtă de platforme media care se adresează unor comunități specifice, produse fie de entități non-profit, fie de instituții publice sau companii private. Deși unele posturi de radio și televiziune ar putea fi considerate presă comunitară (de exemplu, Speranța TV, TV Sigma, Radio Shalom și altele), nu există un post de radio sau televiziune comunitar înregistrat ca atare la Consiliul Național al Audiovizualului, conform expertei Dorina Rusu.¹⁴ Lipsa unei recunoașteri explicite a presei comunitare, spre deosebire de canalele media comerciale și publice, conduce la limitări și instabilități economice inerente, care, la rândul lor, o fac vulnerabilă să devină purtătoare de cuvânt pentru interesele politice ale sponsorilor săi.

Creșterea accesului pentru persoanele cu dizabilități de auz la mass-media a fost obiectivul prevederilor recente din Legea Audiovizualului care cer tuturor radiodifuzorilor naționali să furnizeze cel puțin 30 de minute de traducere prin limbajul semnelor pentru programele zilnice de știri (Art. 42, Legea 103/2014). Deoarece acest lucru implică cheltuieli specifice pentru companiile de media, rapoartele comunică nevoia unor

¹² Interviu cu Nicoleta Fotiade, 4 iulie 2016, realizat de Adriana Mihai (Median Research Centre). Disponibil la cerere, în limba engleză.

¹³ Interviu cu Marius Cosmeanu, Skype, 27 iunie 2016, realizat de Adriana Mihai (Median Research Centre). Disponibil la cerere, în limba română.

¹⁴ Opinii de la experți consultați în proiect – Dorina Rusu, 25 august 2016.

subvenții din partea statului pentru implementarea politicii la nivel național.¹⁵ Cu toate acestea, Legea Audiovizualului nu solicită încă servicii de sprijin pentru persoanele cu handicap parțial sau total de vedere, de aceea este necesară o politică îmbunătățită pentru accesul la conținutul de presă vizual.

Accesul la mass-media pentru femei este încă disproportționat. Serviciile publice de media nu au o politică de egalitate de gen. Nu există cazuri raportate de negare a drepturilor egale în angajare pentru femei în domeniul media între 2014 și 2016, cu toate acestea există o discrepanță evidentă¹⁶, reliefată de procentul ridicat de femei în poziții inferioare (70% femei, doar 30% bărbați) și de predominarea bărbaților în segmentul de top management din domeniul media (Ross & Padovani 2017). Femeile sunt de asemenea slab reprezentate la nivelul știrilor atât în presa tradițională, cât și în cea online. Doar 35% din știrile la TV, radio sau ziare sunt despre femei, și nici mediul online nu a făcut prea mulți pași în direcția îmbunătățirii prezenței femeilor (38% în comparație cu 62% bărbați)¹⁷. Pe de altă parte, în cazul reporterilor de știri situația este mai echilibrată în privința egalității de gen, aceștia fiind mai des femei decât bărbați (57%).¹⁸

Nivelul scăzut de dezvoltare socio-economică și discrepanțele mari fac ca o parte semnificativă a populației să nu aibă competențe digitale. În mod firesc, accentul în actuala programă educațională este pus pe deprinderea de competențe IT. Moștenirea pre- și post-comunistă în educație contribuie însă la o dezvoltare inefficientă (și insuficientă) a competențelor analitice, după cum au arătat și ultimele rezultate PISA pentru citire și înțelegere (OCDE 2015). Deși gândirea critică a fost introdusă în programa de educație pre-universitară, faptul că în ultimii 10 ani rezultatele PISA au rămas foarte slabe, 40% dintre elevi neînțelegând un text citit, arată eșecul sistemului educațional în a dezvolta competențe de bază precum logica, argumentarea și gândirea critică, aptitudini care stau la baza competențelor media. Majoritatea eforturilor de a extinde formarea de **competențe în domeniul media** provin de la ONG-uri, însă, indiferent de calitatea acestora, ele nu pot fi suficiente din cauza caracterului lor inerent nesistematic, având în vedere că ele nu poate evalua pe deplin nivelurile competențelor individuale (abilități de comunicare, înțelegere critică a conținutului media și utilizarea competențelor specifice).¹⁹ Mai mult, aspectele structurale mai profunde legate de dezvoltarea socio-economică și inegalități pun competențele media într-un context mai larg de deficiențe accesului la infrastructura IT și chiar la învățământul de bază, România având atât unele dintre cele mai scăzute scoruri PISA, cât și cele mai ridicate rate de abandon școlar (OCDE 2015 și Eurostat 2015). Prin urmare, o evaluare reală, precum și orice plan de îmbunătățire a competențelor media, reprezintă probleme destul de dificile care sunt legate în primul rând de dezvoltarea socio-economică mai generală a României.

¹⁵ Trebuie menționat că, asemeni problemelor întâlnite de minoritățile etnice, persoanele cu dizabilități se confruntă de asemenea cu probleme semnificative de reprezentare în media, după cum a reliefat Francisc Simon, președintele Organizației Naționale a Persoanelor cu Handicap din România (ONPHR): Interviu cu Francisc Simon, 4 iulie 2016, realizat de Adriana Mihai (Median Research Centre). Disponibil la cerere, în limba română.

¹⁶ Interviu cu Tudorina Mihai, 30 septembrie 2016, realizat de Adriana Mihai (Median Research Centre). Disponibil la cerere, în limba română.

¹⁷ *Global Media Monitoring Project 2015. National Report. Romania*, p. 10.

¹⁸ Macharia, 2015, p. 123.

¹⁹ Acestea sunt criteriile stabilite de UNESCO și Comisia Europeană.

4. Concluzii

Cu toate că, la fel ca democrația, și pluralismul media este mereu un proces perfectibil, riscurile în unele țări sunt mai ridicate decât în altele, iar riscurile medii sau chiar scăzute pot interacționa, și, combinate, pot chiar amenința performanța democratică a sistemului media. Acesta este cazul și în România, unde mass-media eșuează în datoria lor de a informa publicul - fie în calitatea lor de cetățeni, fie în cea de consumatori - acționând în mod repetat ca agenți ai unor interese adesea îmbinate între comercial și politic și încălcând totodată normele jurnalistice de acuratețe, echilibru și informare completă.

Într-un context dificil din punct de vedere economic, aspectele legate de recrutare, retenție și angajare precară ridică probleme pentru profesia de jurnalist, amplificate de lipsa de garanții instituționale pentru independență editorială, fie pentru redactori șefi, fie pentru marea masă a jurnaliștilor. Codurile de etică existente nu sunt obligatorii și nu au mecanisme de punere în vigoare, prin auto-reglementare sau în orice altă manieră, iar majoritatea jurnaliștilor din afara serviciilor publice mass-media nu sunt parte a organizațiilor profesionale active sau a sindicatelor, care sunt în general slab reprezentate în România.

Mai mult, patronatul nu este obligat prin prevederi formale să respecte independența editorială și nici nu este vizat de reguli specifice privind conflictul de interese în domeniul media sau limite de proprietate trans-media. Acest fapt încurajează și mai mult tendința existentă de a deține canale media pentru motive ascunse, precum câștigarea de avantaje politice și economice.

O serie amplă de factori structurali congruenți de natură socială, economică și politică, inclusiv o piață media disfuncțională, capacitatea scăzută de reacție a statului și o competiție politică polarizată simbolic, contribuie la situația mass-media din România. Acest studiu identifică deficiențele specifice ale cadrului legal sau de reglementare care reprezintă riscuri chiar dacă ele nu sunt în sine singurele (sau posibil nici măcar principalele) cauze ale disfuncționalităților. Rezolvarea acestor neajunsuri legale și de reglementare ar putea să nu aducă o îmbunătățire (imediată) în calitatea mediului de informare. Cu toate acestea, pentru a avea șansa îmbunătățirii performanțelor media, este necesară eliminarea sau măcar limitarea acestor riscuri specifice, odată ce au fost clar identificate și înțelese. Cu alte cuvinte, acestea sunt condiții necesare, dar nu și suficiente, pentru o schimbare majoră la nivelul pluralității media în România.

Referințe

ActiveWatch. *Raportul Freeex: Libertatea Presei în România 2015-2016*. <<http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/FreeEx/rapoarte/Raport%20FreeEx%202015-2016.pdf>>.

ActiveWatch, Centrul pentru Jurnalism Independent și Convenția Organizațiilor de Media. *Inițiativă transpartinică periculoasă pentru independența CNA*. 3 iulie 2015. <<http://www.cji.ro/initiativa-transpartinica-periculoasa-pentru-independenta-cna-2/>>.

ActiveWatch. *Consiliul Național al Audiovizualului, martor pasiv al intoxicărilor și manipulărilor de la România TV*. 8 decembrie 2016. <<http://activewatch.ro/ro/freeex/reactie-rapida/consiliul-national-al-audiovizualului-martor-pasiv-al-intoxicarilor-si-manipularilor-de-la-romania-tv/>>.

Adrian Vasilache. "Aproape 500.000 de gospodarii din Romania risca sa ramana fara servicii TV de la 17 iunie 2015/TVR si SNR cer Guvernului sa prelungeasca transmisia analogica pana la sfarsitul anului 2016". *HotNews.ro*. 6 martie 2015. <<http://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-19565057-aproape-500-000-gospodarii-din-romania-risca-ramana-fara-servicii-17-iunie-2015-tvr-snr-cer-quvernului-prelungeasca-transmisia-analogica-pana-sfarsitul-anului-2016.htm>>.

Alton Grizzle și Maria Carme Torras Calvo (eds.). *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines*. UNESCO, 2013.

Cătălin Tolontan. "În apărarea surselor și în atenția lui Victor Ponta." *Tolo.ro*, 29 octombrie 2014. <<http://www.tolo.ro/2014/10/29/in-apararea-surselor-si-in-atiintia-lui-victor-ponta/>>.

Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI). *Mass-Media in Romania in 2014-2015*. 2016. <<http://www.cji.ro/wp-content/uploads/2016/01/Mass-media-English1.pdf>>.

Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI). *Monitoring the Spending of Publicity Budgets of the EU-funded Projects*. 2014. <http://www.cji.ro/wp-content/uploads/2014/11/Monitorizarea-Cheltuielilor-din-Fondurile-Europene_ENG.pdf>.

Centrul pentru Pluralism Media și Libertate a Presei (CMPF). *Status of European Journalists*. <<http://journalism.cmpf.eui.eu/maps/journalists-status/>>.

Cristina Chiva. "Strong Investiture Rules and Minority Governments in Romania", in Rasch, B.E., Martin, S. and Cheibub, J.A. eds., *Parliaments and Government Formation: Unpacking Investiture Rules*. Oxford: Oxford University Press, 2015. pp.198-216.

Chris Hanretty. *Public Broadcasting and Political Interference*. Abingdon/New York, Routledge, 2011.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței. *ECRI Report on Romania (fourth monitoring cycle)*. Council of Europe, 3 iunie 2014.

Uniunea Europeană. *Education and Training Monitor 2016: Romania*. 2016. <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-ro_en.pdf>.

Heller, W. B. și Mershon, C. (eds.) *Political Parties and Legislative Party Switching*, New York: Palgrave Macmillan.

Henrik Örnebring. *Journalistic Autonomy and Professionalisation*. University of Oxford and The London School of Economics and Political Science, 2013. <http://mde.politics.ox.ac.uk/images/Final_reports/ornebring_2013_final%20report_posted.pdf>.

Initiative. *Media Fact Book Romania 2016*. 2016.

Karen Ross și Claudia Padovani (eds.). *Gender Equality and the Media: A Challenge for Europe*. Routledge, 2017.

Klein, E., 2016. "Electoral Rules and Party Switching: How Legislators Prioritize Their Goals". *Legislative Studies Quarterly*, First View, DOI: 10.1111/lsq.12128.

IREX. *European & Eurasia Media Sustainability Index 2015: Romania*. Washington, DC: IREX, 2015.

Manuela Preoteasa, Iulian Comănescu, Ioana Avădani, Adrian Vasilache. *Mapping Digital Media: Romania. A report by the Open Society Foundations*. Open Society Foundations, 2010. <<https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-romania-20130605.pdf>>.

Marina Popescu, Roxana Bodea. "Taxa Radio-TV, o problemă secundară?". *OpenPolitics.ro*. 11 noiembrie 2016. <<http://www.openpolitics.ro/taxa-radio-tv-o-problema-secundara/>>.

Marina Popescu, Adina Marincea, Ruxandra Gubernat, Ioana Lupea și Roxana Bodea. *Media Pluralism in Romania: A Test Implementation of the Media Pluralism Monitor*. 2015. <<http://monitor.cmpf.eui.eu/mpm2015/results/romania/>>.

Marina Popescu, Tania Gosselin și Jose Santana Pereira. *European Media Systems Survey 2013. Data set*. Colchester, UK: Department of Government, University of Essex, 2013.

Marina Popescu și Sorina Soare. "Engineering party competition in a new democracy: Post-communist party regulation in Romania" in *East European Politics*, 30(3): 389-411, 2014.

Median Research Centre. *Interviu cu Francisc Simon*. 4 iulie 2016.

Median Research Centre. *Interviu cu Marius Cosmeanu*. 27 iunie 2016.

Median Research Centre. *Interviu cu Nicoleta Fotiade*. 4 iulie 2016.

Median Research Centre. *Interviu cu Tudorina Mihai*. 30 septembrie 2016.

Mihail Chiru. *Rethinking Constituency Service: Electoral Institutions, Candidate Campaigns and Personal Vote in Hungary and Romania*. Dizertație PhD, Central European University Budapest, 2015.

Institutul Național de Statistică – INS. *Rezultate definitive ale recensământului Populației și al Locuințelor – 2011*. 2011. <http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/REZULTATE-DEFINITIVE-RPL_2011.pdf>.

News.ro. *Valentin Jucan, membru CNA, despre înregistrarea cu Ghiță: Voi sesiza DNA în cazul RomâniaTV pentru favorizarea infractorului*. 29 decembrie 2016. <<http://www.news.ro/cultura-media/valentin-jucan-membru-cna-despre-inregistrarea-cu-ghita-voi-sesiza-dna-in-cazul-romaniatv-pentru-favorizarea-infractorului-1922403729002016121516453725>>.

OECD. *PISA 2015. Results in Focus*. 2016. <<http://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>>.

OpenPolitics.ro. *De ce a ajuns TVR falit și irelevant?*. 21 martie 2016. <<http://tvr.openpolitics.ro/de-ce-a-ajuns-tvr-falit-si-irelevant/>>.

Péter Bajomi-Lázár. *Romania. A country report for the ERC-funded project on Media and Democracy in Central and Eastern Europe*. 2011.

Petrișor Obae. „Cătălin Tolontan: La Dan Voiculescu ai foarte multă libertate, câtă vrei să îți iei.” *Pagina de Media*, 19 iunie 2015. <<http://www.paginademedi.ro/2009/04/interviurile-lui-obaecatalin-tolontan-la-dan-voiculescu-ai-foarte-multa-libertate-cata-vrei-sa-iti-iei>>.

Petrișor Obae. “Filaj la Tolontan în noaptea dezvăluirilor despre ISU. Tolo: s-a întâmplat la fel în Gala Bute.” *Pagina de Media*, 25 noiembrie 2015.

Pop-Eleches, G. „A party for all seasons: Electoral adaptation of Romanian Communist successor parties”, *Communist and Post-Communist Studies*, 41 (4): 465-479. 2008.

RADIOCOM. *Aria de acoperire cu semnal DVB-T2 a fost extinsă la aproximativ 62% din populație*. 3 iunie 2016. <http://www.radiocom.ro/stiri/Acoperire_62/>.

Radio România. *Raportul de activitate al Societății Române de Radiodifuziune pe anul 2015*. 2016 <<http://www.srr.ro/files/CY1923/RAPOARTE/RadioRomania-RAPORTANUAL2015.pdf>>.

Răzvan Martin and Alexandru Brăduț Ulmanu. *De ce și cum se clatină TVR: Mărturii din interiorul televiziunii publice*. *FreeEx Series*. ActiveWatch, 2016. <<http://www.activewatch.ro/ro/freeex/reactie-rapida/de-ce-si-cum-se-clatina-tvr-marturii-din-interiorul-televiziunii-publice/>>.

Biroul Român de Audit Transmedia – BRAT. *Consumul de media și investițiile în publicitate*. 16 decembrie 2015. <<http://www.brat.ro/stiri/consumul-de-media-si-investitiile-in-publicitate.html>>.

Sarah Macharia. "Who Makes the News?". *Global Media Monitoring Project* 2015. <http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf>.

Sergiu Gherghina, Mihail Chiru. "Taking the Short Route: Political Parties, Funding Regulations and State Resources in Romania", *East European Politics and Societies*, 27(1): 108-128. 2013.

Sonja Zmerli și Tom W.G. van der Meer (eds.). *Handbook on Political Trust*. Elgar, 2017.

Tania Chilin și Oana Lup. (2016). *ADID in Romania: A longitudinal approach*. Available at: <<http://lesshate.openpolitics.ro/dia-discursul-intolerant-si-anti-democratic-in-romania-o-abordare-longitudinala/>>.

TNS și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD). *Percepții și atitudini ale populației României față de Strategia națională de prevenire și combatere a discriminării în vederea implementării proiectului predefinit "Îmbunătățirea măsurilor antidiscriminare la nivel național prin participarea largă a profesioniștilor și societății civile"*. 2015 <http://nediscriminare.ro/uploads_ro/166/Sondaj_TNS_CNCD_2015.pdf>.

Václav Štětka. *Media Ownership and Commercial Pressures – Pillar 1 Final report*. University of Oxford and The London School of Economics and Political Science, 2013 <http://mde.politics.ox.ac.uk/images/Final_reports/stetka_2013_final%20report_posted.pdf>.

***. *Global Media Monitoring Project 2015. National Report. Romania*. 2015. <http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/national/Romania.pdf>

***. *Legea 103/2014. Legea Audiovizualului, cu modificări și adnotări la Legea 504/2002*. <http://www.cna.ro/IMG/pdf/LEGEA_AUDIOVIZUALULUI_CU_MODIFICARI_SI_COMPLETARI_DIN_2014.pdf>.

Anexa 1. Echipa de țară

Echipa de țară este compusă din unul sau mai mulți cercetători co-naționali care au desfășurat colectarea de date și au fost autorii raportului de țară.

Prenume	Nume	Funcție	Instituție	Conducătorul echipei de țară MPM2016
Marina	Popescu	Cercetător Senior	Median Research Centre	x
Adina	Marincea	Cercetător	Median Research Centre	
Adriana	Mihai	Cercetător	Median Research Centre	
Roxana	Bodea	Cercetător	Median Research Centre	

Anexa 2. Grupul de experți

Grupul de experți este compus din specialiști cu pregătire și experiență relevante în domeniul media. Rolul Grupului de Experți a fost să revizuiască evaluări deosebit de delicate / subiective redactate de Echipa de Țară pentru a maximiza obiectivitatea afirmațiilor emise, asigurându-se astfel acuratețea rezultatelor finale.

Având în vedere procedura standard a Grupului de Experți care a presupus revizuirea răspunsurilor și evaluărilor echipei românești de către experți media, menționăm că niciun reprezentant al unei organizații din audiovizual nu a fost disponibil pentru a participa în prezentul studiu. Lista de experți consultați a fost următoarea:

Prenume	Nume	Funcție	Instituție
Răzvan	Martin	Cercetător ONG	ActiveWatch
Ovidiu	Gherasim-Proca	Mediu academic	Universitatea Al. I. Cuza, Iași
Manuela	Preoteasa	Cercetător ONG	EurActiv
Ioana	Avădani	Reprezentant al unei organizații de presă	CJI
Alexandru Ion	Giboi	Reprezentant al unei agenții de presă	Agerpres
Dorina	Rusu	Reprezentant al unui corp de reglementare media regulator	Consiliul Național al Audiovizualului (CNA)

Anexa 3. Rezumatul întâlnirii stakeholderilor

Data: 27 aprilie 2016

Locație: Reprezentanța Comisiei Europene în România

Lista participanților (nume, organizație reprezentată): Marina Popescu (MRC), Adina Marincea (MRC), Cristian Buchiu (Comisia Europeană), Petrișor Obae (Pagina de Media).

Pe 27 aprilie 2016 am lansat raportul Media Pluralism Monitor 2015 din România. Evenimentul a fost organizat în colaborare de Median Research Centre (MRC) și Reprezentanța Comisiei Europene în România, la sediul Reprezentanței din București.

La eveniment au participat 24 de persoane, inclusiv jurnaliști, reprezentanți ai ONG-urilor, cadre academice, precum și reprezentanți ai ambasadelor Marii Britanii, Austriei, Irlandei, Portugaliei, Germaniei, Belgiei, Republicii Cehe și Statelor Unite.

Evenimentul a început cu o scurtă prezentare a rezultatelor MPM și a implicațiilor pentru piața media din România. Discuția a fost centrată în jurul riscurilor pentru jurnalismul românesc, situației grave a serviciilor publice de media din România și echilibrului între determinanții etici, morali și culturali, versus aspectele legale și structurale. Mai mulți participanți au avut întrebări cu privire la problemele legale și structurale și au încercat să înțeleagă mai bine mecanismele și cauzele riscurilor identificate. S-a discutat despre blocajul dezvoltării pieței mass-media și a jurnalismului profesional în România, piață lovită de criza economică în timpul stadiului ei de "adolescență" și care nu a ajuns, astfel, niciodată la maturitate, ceea ce face dificilă auto-reglementarea sau combaterea interferențelor din partea proprietarilor media. Un alt participant a subliniat natura precară a profesiei jurnalistice în prezent și lipsa oricăror mecanisme instituționale de a inversa această tendință.